

'Undine'

af Christian Petzold

- et undervisningsmateriale

- **Fag:** Tysk, mediefag, historie, religion og psykologi
- **Niveau:** Gymnasiale uddannelser og folkeskoleuddannelsens ældste klasser
- **Overordnede temaer:** Forelskelse, død, Berlin, drøm eller fantasi, mytologi
- **Forfatter:** Katrine Sommer Boysen

70^e Internationale
Filmfestspiele
Berlin
V I N D E R
KRITIKERNE-PRIS
BEDSTE KVINDelige Hovedrolle

EUROPEAN FILM AWARDS 2020
E E F A
V I N D E R
BEDSTE KVINDelige HOVEDROLLE
P A U L A B E E R

Paula **BEER**
Franz **ROGOWSKI**

Undine

En film af **CHRISTIAN PETZOLD**
(*'Transit'* & *'Phoenix'*)

by SCHRAMM FILM KOEHLER & WEBER PRODUKTION I CO-PRODUKTION MED LES FILMS DU LOSANGE av ZDF ARTE ARTE FRANCE CINEMA 'UNDINE' med PAULA BEER, FRANZ ROGOWSKI, MARYAM ZAREE, JACOB MATSCHENZ, MANUSKRIFT CHRISTIAN PETZOLD
SCENARIO: HANS FROMM GYK av BETTINA BOHLER PRODUKTIONSDIREKTOR MERLIN ORTNER REGISSEURERIN KATHARINA OST GASTRUE SIMONE BAR av ANDREAS MUCKE-MESYTKA LYDBEGG DOMINIK SCHLEIER, BENJAMIN HORRIG, BETTINA BOHLER av PRODUKTIONEN MARTIN STEYER
MAKE-UP SCHARKA CECHEVA, FRANZISKA ROEDER KAFFEE CHRISTOPH OEHMEL NUTRITIONALE ASSISTENT RES JUNG PRODUKTIONSLAND DORISSA BERINGER EXECUTIVE PRODUCER ANTON KAISER KINOMONTAGE KIM CAROLINE VON SENDEN ANDREAS SCHREITMULLER ALEXANDER BOHR, OLIVIER PERE, BEIM BURAI
CO-PRODUCER MARGARET MENEZES PRODUCER FLORIAN KOEHLER, VON GUSTOFF, MICHAEL WEBER REGISSEUR CHRISTIAN PETZOLD

IN SAMARBEJDE MED CANAL+ CINE+ FINANCERET AF MEDIENRÅD BERLIN-BRANDENBURG FILM- UND MEDIENSTIFTUNG NRW, BKM DIE BEAUFTRAGTE DER BUNDESREGIERUNG FÜR KULTUR UND MEDIEN, FFA FILMFORBERINGSANSTALT
CNC CENTRE NATIONAL DU CINÉMA ET DE L'IMAGE ANIMÉE, DEUTSCH-FRANZÖSISCHES KOPRODUKTIONSABKOMMEN, DEUTSCHER FILMFÖRDERFONDS, IN CHINA KHALI GALLÉ, THE MATCH FACTORY
© 2020 SCHRAMM FILM / LES FILMS DU LOSANGE / ZDF / ARTE / ARTE FRANCE CINEMA

SCHRAMM FILM
KoeHLer & WeBer

Kort om undervisningsmaterialet

Christian Petzolds 'Undine' er en kompleks film, hvis betydninger opererer på mange forskellige niveauer. Det er både en moderne kærlighedsfabel om forelskelse og svigt, det er en mytologisk videredigtning, og så tegner filmen et billede af storbyen Berlin og dens foranderlighed.

Det er naturligvis helt oplagt at arbejde med 'Undine' i tyskundervisningen, hvor også fortællemæssige aspekter (såsom fortællestruktur, personkarakteristikker og fortælleforhold) fra danskundervisningen også sagtens vil kunne inddrages. Der er også utrolig mange filmiske dimensioner at holde øje med i 'Undine', for Petzold elsker at fortælle i billeder. Mediefagligt vil filmen derfor kunne bruges til at kigge på formmæssige greb som kameraet, klipning, filmens lydside og ikke mindst forholdet mellem filmens fortælling og ydre form, mens historiefaget kan bruges i forbindelse med filmens skildring af Berlin. Sluttelig vil den kunne inddrages i psykologiundervisningen, hvor man kan kigge på Undines indre liv og ydre handlinger og forholdet mellem de to ting.

Undervisningsmaterialet er struktureret efter temaer og ikke efter fag, fordi filmens lag og tematikker væver sig sammen på en måde, der ikke tager højde for faggrænser.

Bag om filmen

Tyske Christian Petzold (født 1960) er en af de mest interessante instruktører i Tyskland i disse år. Han debuterede som instruktør med 'Die innere Sicherheit' i 2000 og har siden lavet syv spillefilm, der alle kredser om forholdet mellem historien og individet. Hos Petzold er historien altid aktivt medvirkende og ikke bare et tilfældigt bagtæppe, men står som et åbent, traumatiseret sår, hvor figurerens indre dramaer udspiller sig

Hans film har ofte – som det også er tilfældet med 'Undine' – et twist af en art, som hæver dem over realismen. Det gør sig eksempelvis gældende i 'Transit' (2018), hvor den jødiske Georg er flygtet til Frankrig fra nazisternes rædselsregime. Men det Frankrig han møder, er ikke Frankrig i 1940'erne, men derimod nutidens, og med den sammenblanding af forskellige historiske lag får Petzold skabt en spændstighed i plottet og en opmærksomhed på tidens gentagelser.

Det er ikke nødvendigt at kende Petzolds tidligere film indgående, men de kan tjene som en forståelse for det æstetiske og tematiske felt, han arbejder i.

- Forud for filmen er det meget relevant at introducere eleverne for myten om vandnymfen Undine. Hvordan skal vi forstå figuren, hvad kan vi lære af den i dag, og hvorfor har Petzold mon valgt at skabe en film og et kvindeportræt ud fra hende?
- Filmplakaten er ofte vores første møde med en film, og den er med til at forme det indtryk, vi har af filmen, allerede inden vi ser den. Kig på plakaten til 'Undine'. Hvad fortæller den os?

Myten om Undine

For at forstå Petzolds 'Undine' må man først forstå myten om hende. Undine stammer fra den europæiske mytologi og er en vandnymfe, der bliver til menneske, hvis en mand forelsker sig i hende. Til gengæld er hun dømt til at dø, hvis den mand er hende utro. En anden version af myten lyder, at

Undine må dræbe den utro mand og vende tilbage til sit naturlige element alene. Vandnymfen Undine åbenbarer sig, nøgen, for ulykkeligt forelskede ungersvende, hvis de kalder på hende ved en skovsø. Hun lover dem evigt troskab, men afkræver det samme. Ellers må hun dræbe dem og forsvinde tilbage i vandet.

Ideen om vandnymfer – ordet 'undine' stammer fra det latinske 'unda', der betyder 'bølge' eller 'vand' – er ikke fremmed i litteraturhistorien. Mest berømt er selvfølgelig H.C. Andersens eventyr om 'Den lille havfrue' (1837) og Disneys fortolkning af eventyren fra 1989.

- Kan I finde ligheder og forskelle mellem Petzolds film 'Undine' og H.C. Andersens og Disneys historier?

Handlingsreferat

På en fortovscafé i Berlin mødes den unge, smukke Undine (Paula Beer) med sin kæreste Johannes til en kop kaffe, inden hun skal på arbejde. Men Johannes har dårligt nyt. Midt under cappuccinoen fortæller han Undine, at de ikke kan være kærestes længere, da han er blevet forelsket i en anden kvinde. Undine, der er ved at komme for sent på arbejde, reagerer køligt på hans udmelding og konstaterer, at hvis han går fra hende, er hun nødt til at slå ham ihjel. Hun beder han komme tilbage, når hun er færdig med sit foredrag, så de kan genoptage samtalen.

Undine arbejder freelance som byhistoriker på Berlins Humboldt-Institut. Fra vinduerne i den imponante bygning kan hun kigge ned på sin og Johannes' stamcafé, men hun kan ikke få øje på sin nu tidligere elsker. Efter sin forelæsning om Berlins byudvikling for interesserede turister styrter hun tilbage til caféen, hvor Johannes stadig ikke er at finde, hverken ude eller inde. I sin søgen efter ham falder Undine i staver foran et stort akvarium, hvor den lille dykkerfigur på bunden kalder hendes navn med messende stemme. Mens hun iagttager dykkeren kommer Christoph (Franz Rogowski) hen til hende. Han har hørt hendes forelæsning og er dybt fascineret af både hende og Berlin. Deres forbindelse er så stærk, at den får glasset i akvariet til at splitres, så vandmasserne fosser ud over dem. De bliver jaget ud af den vrede tjener, men Christoph når at redde den lille dykker.

Han arbejder nemlig også selv som industridykker og elsker at bevæge sig ned på havets bund. Nu elsker han også Undine, der tilsyneladende har glemt alt om Johannes i sin passionerede forelskelse i Christoph. De to kan ikke leve uden hinanden og indleder et stormfuldt symbiotisk forhold. Når Undine skal hjem fra hans lille lejlighed, løber han efter toget, så længe perronen tillader det.

Undine tager også med Christoph på arbejde og under vandet trives deres kærlighed mindst lige så godt som på land. Men på havets bund bliver Undine pludselig taget af den store malle Gunther, hvis eksistens ingen af dykkerne rigtig tror på. Da Christoph endelig finder hende igen, virker hun livløs, så til tonerne af Bee Gees' 'Stayin' Alive' får han pumpet liv i sin elskede igen.

Trods intensiteten er forholdet mellem Christoph og Undine ikke stærkt nok til at hun kan modstå fristelsen, da Johannes, som de er stødt på sammen med hans nye kæreste, rækker ud efter hende igen. Han har fortrudt bruddet og vil have Undine tilbage.

Mødet slår skår i forholdet mellem Undine og Christoph, og mistilliden mellem dem vokser sig større. De når ikke at få talt ud inden Christoph kommer ud for en ulykke på jobbet, hvor han erklæres hjernedød. Afmagten og frustrationen sender Undine hjem til Johannes, der på en svømmetur i sin pool pludselig ser sig selv stå ansigt til ansigt med sin skæbne, Undine, der med et fast greb presser ham ned under vandet og drukner ham, før hun forsvinder igen. Kort derefter tager hun selv ud til søen, som hun begiver sig ned i. Bedst som Undine synker ned under vandoverfladen vågner Christoph af sin koma med den klare fornemmelse, at der er sket noget med Undine. Men uanset hvor meget, han leder, er hun borte. Han kan ikke finde det mindste spor af hende. I hendes lejlighed bor et par, der ikke kender noget til Undine, og kun rødvinpletten på væggen vidner om deres fælles fortid.

- Lav en oversigt over filmens forløb. Hvordan udfolder handlingen sig, og hvilke begivenheder står som centrale vendepunkter?
- Lav en personkarakteristik af Undine. Hvad kendetegner hendes ydre handlinger og hendes personlighed? Hvordan er hendes komplekse psykologi med til at gøre hende både interessant og vanskelig som filmisk karakter?
- Gør det samme som ovenstående med Christoph.
- Scenerne under vandet er både realistiske og overnaturlige. Hvordan skal vi for eksempel forstå Gunther, og hvad betyder mon det skibsvrag med påskriften 'Undine'?
- I det hele taget kan man komme i tvivl om, hvad der er virkelighed og hvad der er fantasi i 'Undine'. Scenen med det knuste akvarium trods virkelighedens regler, og det samme gør Undines svømmetur med malle Gunther. Det er heller ikke til logisk at forklare, hvorfor Christoph ikke kan finde Undine i hendes lejlighed. Hvordan hænger virkeligheden sammen med fantasien i 'Undine', og hvilket effekt har det, at det ikke står helt klart, hvornår vi befinder os i hvilket lag?

- Undine er prisgivet sin skæbne og tvunget til at opfylde mytens profeti. Men indledningsvis dræber hun ikke Johannes, fordi hun vælger kærligheden til Christoph i stedet. En kærlighed, der ikke er funderet i gensidig afhængig, men er mere ren i sin form. Men da Christoph begynder at tvivle på forholdet, fordi Undine holder mødet med Johannes hemmeligt for ham, tvinges hun til at konfrontere sin forbandelse. Hvordan passer myten om Undine med Petzolds film?
- Læg mærke til, hvordan 'Undine' er filmet. Kommer kameraet tæt på hende eller er det mere distanceret? Og hvordan arbejder Petzold med klipning og lyd? Kig på disse formelle aspekter og tal om, hvordan de er med til at påvirke filmens fortælling.

Berlin – en by i konstant forandring

At 'Undine' foregår i og omkring Berlin er ikke uvæsentligt, og byen rummer en del af nøglen til forståelsen af filmen. Dels er den tyske hovedstad en by, der er blevet destrueret og bygget op igen et utal af gange gennem verdenshistorien. Vi kommer helt tæt på Berlin gennem Undines job som byhistoriker. Hun kan byens historie på fingerspidserne, og hun sætter de interesserede tilskuere ind i den gennem de sirligt konstruerede bymodeller i miniature. Undine har særligt blik for byens tumultariske historie og for dialektikken mellem øst og vest, kommunisme og kapitalisme, skønhed og

undergang, fortid og fremtid. Berlin er en by, der vakler, og stadig både arkitektonisk og identitetsmæssigt kæmper med fortidens forbrydelser, mens den rækker ind i fremtiden.

Og så fortæller Undine, at Berlin er bygget på et gammelt drænet sumpområde, der jo udgør et usikkert fundament for en metropol. Og så betyder vandfundamentet også en metaforisk forbindelse mellem Berlin og Undine. Begge stammer fra vandet, begge balancerer mellem det livsbekræftende og det destruktive. Christian Petzold er citeret for at have sagt følgende:

“Berlin is a city built on swamps, one which basically drained a whole environment to become a city. And it has no myths of its own, it’s an assembled, modern city. As a former trade city, it always imported its myths. I imagined that with the draining of the swamps, all the myths and stories the travelling merchants brought here were lying around as if on mudflats and slowly drying out. At the same time, Berlin is a city that is erasing more and more of its own history. The Wall, that characterizing element of Berlin, was torn down in a very brief period. Our way of dealing with the past and with history in Berlin is brutal... And I thought that this, these destroyed pasts, these myth-remnants, are part of our Undine story.”

- Hvad får vi at vide om Berlin i de foredrag, Undine giver?
- Hvordan fremstiller Petzold byen?

Symboler og ledemotiver

’Undine’ er fuld af symboler og ledemotiver. Ikke mindst naturligvis vandet der i alle mulige former gennemstrømmer filmen. Fra fundamentet under Berlin, over akvariet, der vælter ned over Undine og Christoph, til det vand, der ender med at blive undergangen.

Der er også andre symbolske gengangere. Togene, der fungerer som forbindelsesled mellem Undine og Christoph, og den lille dykkerfigur, der følger hende igennem filmen.

- Analyser disse symboler og find ud af, hvad den dybere mening med dem kan være – husk, der kan godt være flere forskellige bud.

Det symbolske foregår også på lydniveau. Det er for eksempel slående, at 'Undine' kun benytter sig af to melodier på hele soundtracket. Den ene er anden Adagio-sats fra Johann Sebastian Bachs koncert i D-mol, mens den anden er Bee Gees' disco-hit 'Stayin' Alive'.

- Disse to stykker musik udgør filmens musikalske rum og skaber også en fortælling i sig selv. Læg mærke til, hvordan musikken bruges og hvilken effekt det giver.